

หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Principles of Qualitative Research)

รศ. ดร. ปนดา เตชะทรัพย์อมร

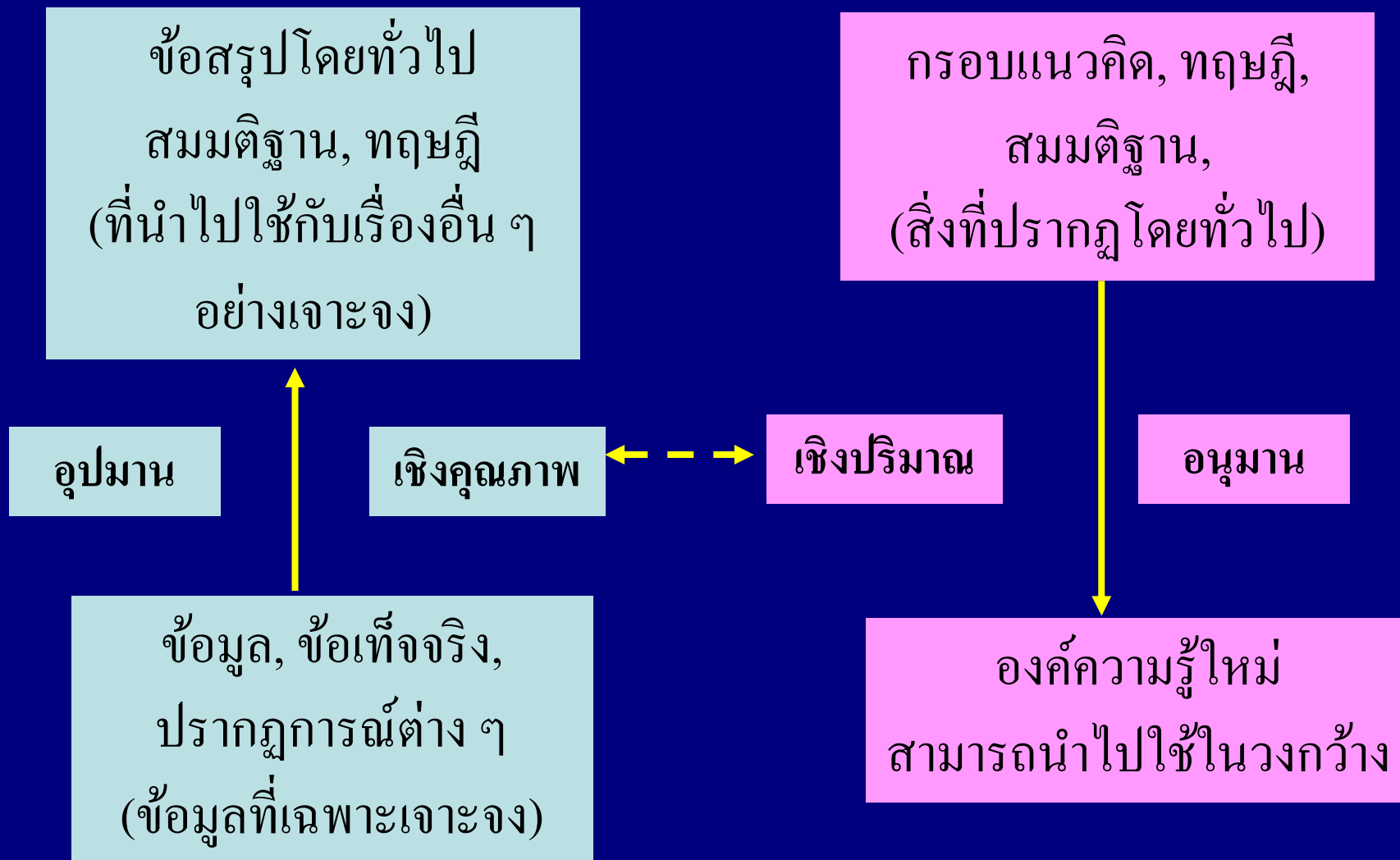
คณะสหเวชศาสตร์

นพ. ทวีศักดิ์ นพเกษร

คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัย นเรศวร

แนวทางการดำเนินการวิจัย

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data)

- หมายถึง ความคิด ความเห็น ความเชื่อ เจตคติ
คุณค่า โลกทัศน์ ความรู้ พฤติกรรม/วิถีชีวิต/
ปฏิสัมพันธ์ โครงสร้างทางสังคม กระบวนการ
ภายในกลุ่ม/องค์กร ลักษณะกิจกรรม การรับรู้
(perception) อารมณ์/ความรู้สึ

(ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2548)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data)

“การวิจัยเชิงปริมาณศึกษาสิ่งที่อยู่ภายนอกตัว คือ
วัตถุ การวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาสิ่งที่อยู่ใน
คือ ความรู้สึกนึกคิด”

(ประเวศ วะสี, 2548)

ข้อมูลมี 2 แบบ

ข้อมูลหน้าบ้าน

ข้อมูลหลังบ้าน

วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

- การสังเกต (observation)
- การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการอภิปรายกลุ่ม (focus group discussion)
- การมีส่วนร่วม (participation) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants)

วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การสังเกตโดยไม่มีปฏิสัมพันธ์ (Non-participant Observation)

- ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว
- ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัว

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรง (Participant Observation) แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

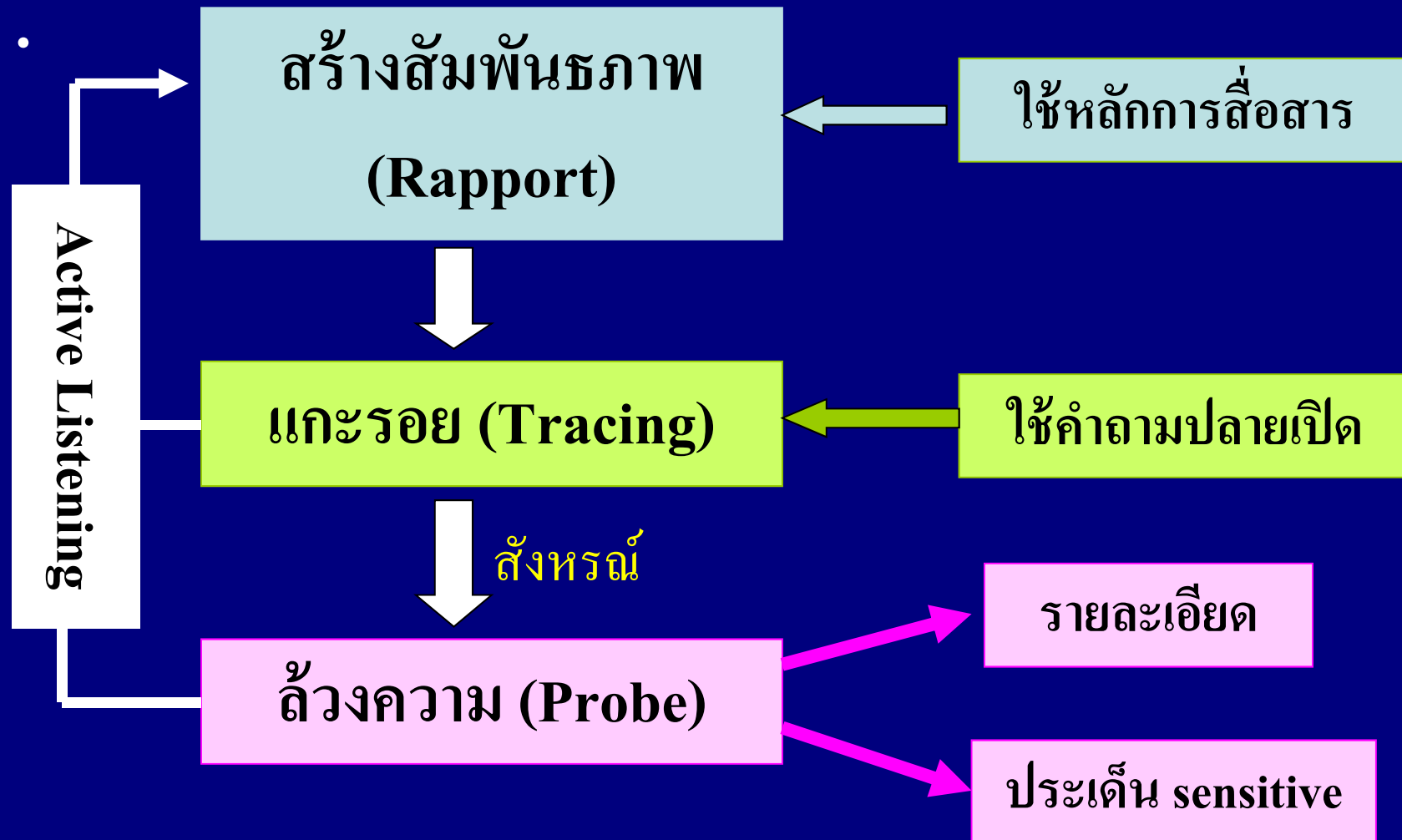
2.1 อย่างสมบูรณ์ (complete)

2.2 อย่างไม่สมบูรณ์ (incomplete)

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการอภิปรายกลุ่ม (focus group discussion)

4. การวิจัยสิ่งบันทึก (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากสิ่งบันทึกต่างๆ มาวิเคราะห์

กระบวนการสื่อสารเพื่อเก็บข้อมูล

การสร้างสัมพันธภาพ (Rapport)

- Small Talk
- ข้อตกลง (agreement) คือ สิ่งที่ต้องพูดคุยก่อนเก็บข้อมูล
 - วัตถุประสงค์
 - คุณค่า/ประโยชน์ต่อตัวเขาและผู้อื่น
 - กระบวนการ บทบาท เวลา
 - ความลับ/ระบบการเก็บข้อมูล
 - สิทธิ ในการให้ข้อมูล
 - การยินยอม : ด้วยวาจา และลงนามอนุญาต (เฉพาะกรณีซับซ้อน)

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

- การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมีลักษณะยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ หากข้อค้นพบในสนามบ่งชี้การปรับเปลี่ยนประเด็นหรือวิธีการเก็บข้อมูลที่ออกแบบไว้แต่เดิม
- เทคนิควิธีการทั้งหลายล้วนมุ่งหมายให้ผู้วิจัยสามารถ “เจาะ/ล้วงความในใจ” (probe) ให้ลึก เพื่อให้ข้อมูลที่โดยปกติแล้วผู้คนเหล่านั้น จะไม่พูดกับคนแปลกหน้าง่าย ๆ

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

- เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)
- มีข้อมูลให้นักวิจัยได้เรียนรู้มากๆ และมีข้อมูลหลากหลายชนิด (information-rich cases)

เครื่องมือการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

- นักวิจัย
 - มีความรู้ความเข้าใจในเทคนิควิธีการ
 - มีทักษะ ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์
 - มีวิจารณญาณ
 - มีสติ สามารถสะท้อนตนเอง
 - มีทักษะในการฟัง
 - มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- แนวคำถามในการสัมภาษณ์ หรือการสังเกต

การวิเคราะห์ข้อมูล

- จะเริ่มทำตั้งแต่เริ่มเก็บข้อมูล ทำซ้ำแล้วซ้ำอีก
- เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ด้านการให้ความหมาย แรงผลักดัน แบบแผน รูปแบบของปรากฏการณ์/ความคิด/ความรู้สึก/และพฤติกรรม
- ใช้การอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยนักวิจัย (close reading)
- โปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นเพียงเครื่องช่วยให้นักวิจัยจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นระบบมากขึ้นเท่านั้น

เปรียบเทียบด้านข้อมูล

เชิงปริมาณ

- ข้อมูล คือ จำนวนการแจกนับ
ที่ได้จากการตอบหรือการวัด
(measurement)
- เก็บข้อมูลและวิเคราะห์
ข้อมูลเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน/
ทฤษฎี/คำอธิบาย

เชิงคุณภาพ

- ข้อมูล คือ คำพูดของผู้ให้
ข้อมูลและการสังเกตของ
ผู้วิจัย
- เก็บข้อมูลและวิเคราะห์
ข้อมูลเพื่อสร้างสมมติฐาน/
ทฤษฎี/คำอธิบาย

เปรียบเทียบเครื่องมือการวิจัย

เชิงปริมาณ

- แบบสอบถามและอุปกรณ์การวัดค่าต่างๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูลซึ่งถูกออกแบบไว้ก่อนทำการเก็บข้อมูล
- โครงสร้างการเก็บข้อมูลตายตัว ไม่สามารถปรับได้อีกเมื่อทำการเก็บข้อมูล

เชิงคุณภาพ

- ตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูลซึ่งอาจมีโครงสร้างหรือไม่มีโครงสร้างก่อนทำการเก็บข้อมูล
- โครงสร้างการเก็บข้อมูลมีความยืดหยุ่นสามารถปรับแก้ไข/เพิ่มเติมได้อีกขณะเก็บข้อมูล

เปรียบเทียบด้านการวิเคราะห์ข้อมูล

เชิงปริมาณ

- ใช้ตัวเลขทางสถิติเป็นหลักฐานการวิเคราะห์
- พรรณนาข้อค้นพบตามตัวแปรและสถิติ

เชิงคุณภาพ

- ใช้คำพูดสำคัญเป็นหลักฐานการวิเคราะห์
- พรรณนาข้อค้นพบตามประเด็นของเนื้อหา

การผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพกับ การวิจัยเชิงปริมาณ

- ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพนำร่อง เพื่อช่วยสร้างสมมติฐาน สำหรับนำไปพิสูจน์ด้วยวิธีเชิงปริมาณในภายหลัง
- ใช้การวิจัยเชิงปริมาณก่อน แล้วใช้วิธีการเชิงคุณภาพเพื่อหาคำอธิบายหรืออภิปรายผลของข้อมูลเชิงปริมาณนั้นได้

ข้อได้เปรียบ

- เปิดโอกาสให้นักวิจัยหาข้อมูล หาคำตอบ สำหรับคำถามการวิจัย จากหลากหลายมิติหลายมุมมอง เพื่อทำความเข้าใจประเด็นการวิจัยอย่างดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ หรือเรียกว่าข้อมูลมีความอิมตัว ผลลัพธ์ก็คือความเข้าใจ แบบเป็นองค์รวม (holistic)

ข้อได้เปรียบ

- สามารถใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลได้หลายแบบ เช่น ใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม หรือวิธีเชิงคุณภาพแบบอื่น
- การวิจัยเชิงคุณภาพมีการออกแบบและการดำเนินการวิจัยที่ยืดหยุ่น ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่สะท้อนความจริงได้

ข้อจำกัด

- ข้อจำกัดในด้านสามัญการ (generalization)
- ข้อจำกัดเกี่ยวกับเรื่อง “ความเป็นอัตวิสัย”
(subjectivity)

การยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ (Triangulation)

- หมายถึง การเปรียบเทียบข้อค้นพบ (finding) ของปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษาจากแหล่งและมุมมองที่แตกต่างกัน

วิธีการยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ

- นำข้อมูลที่เก็บโดยวิธีการเชิงคุณภาพต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกัน เช่น
 - เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสังเกตกับการสัมภาษณ์
 - เปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับการสนทนากลุ่ม

วิธีการยืนยันความน่าเชื่อถือของ ข้อค้นพบ

- ใช้นักวิจัยหลายคนในสนาม แทนที่จะใช้นักวิจัยเพียงคนเดียว เก็บข้อมูลในประเด็นเดียวกันในสถานะเดียวกัน
- ใช้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลมากกว่า 2 คนขึ้นไป ต่างคนต่างวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้ข้อค้นพบ แล้วนำข้อค้นพบต่างๆ มาเปรียบเทียบกัน

วิธีการยืนยันความน่าเชื่อถือของ ข้อค้นพบ

- การให้นักวิจัยหรือนักวิชาการอื่นที่มีความสนใจเรื่องนั้นๆ อ่านและให้ความเห็น (peer review) หรืออาจนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการที่มีผู้วิจารณ์อย่างเป็นทางการจะลักษณะ เพื่อหาข้อคิดหรือการตีความใหม่ ๆ เพิ่มเติม
- การฟังเสียงสะท้อนจากประชาชนที่เราศึกษา โดยการเสนอผลการวิจัยให้ประชากรกลุ่มที่ถูกศึกษาฟังและให้เขาวิจารณ์

การใช้ การวิจัยเชิงคุณภาพ

- เนื้อหาของสิ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไร
- เพื่อการตอบคำถามในการวิจัยเรื่องนั้น ข้อมูลประเภทใดเหมาะสมที่สุด เชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ
 - ถ้าสิ่งที่ต้องการทราบคือเหตุผลหรือคำตอบของคำถามว่าทำไม (why) หรือกระบวนการหรือวิธีที่นำไปสู่ความเข้าใจในสิ่งที่นักวิจัยสนใจที่จะหาคำตอบของคำถามว่าอย่างไร (how) วิธีการเชิงคุณภาพก็เป็นวิธีที่เหมาะสม
- ข้อมูลที่ต้องการนั้นเหมาะที่จะเก็บรวบรวมด้วยวิธีการเชิงคุณภาพอย่างไรอย่างหนึ่งหรือไม่ หรือว่าวิธีการเชิงปริมาณน่าจะให้ข้อมูลที่ดีกว่า

สรุป (1)

- การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยที่ทำในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ
- วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย
- เครื่องมือที่สำคัญในการเก็บข้อมูลคือ ตัวนักวิจัยเอง
- การออกแบบยืดหยุ่น ปรับปรุงได้เมื่อข้อมูลชี้ว่ามีความจำเป็นต้องปรับเพื่อความเหมาะสม
- การวิเคราะห์กับการเก็บข้อมูลเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปพร้อมกันได้ในสนาม

สรุป (2)

- การวิเคราะห์เริ่มจากการอ่านพินิจวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างละเอียด
- จำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่
- อ่านให้ได้แนวคิดและความหมายจากข้อมูลในแต่ละหมวด และเห็นความเชื่อมโยง คำอธิบาย ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาจนนักวิจัยสามารถสรุปเป็นคำอธิบาย แนวคิด หรือทฤษฎีเบื้องต้นได้

เอกสารอ้างอิง

1. ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเล่ม 1 คู่มือปฏิบัติการวิจัยประยุกต์เพื่อพัฒนากน องค์กร ชุมชน สังคม, ชมรมพยาบาลแห่งประเทศไทย นครราชสีมา; 2548.
2. ชาย โพธิ์สิตา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร, 2547.
3. Patton MQ. How to Use Qualitative Methods in Evaluation, 2nd. California : Newbury Park, California, 2001.